

Zandu Foundation for Health Care (ZFHC)

કૌચા (*Mucuna pruriens*)

લોકલ નામ : કૌચા (કુવેચ)

વૈજ્ઞાનિક નામ: *Mucuna pruriens*

ફેમીલી : ફેબેસી

શાસ્ત્રીય નામ: આત્મ ગુપ્ત - કૌચા

ઉપયોગ ભાગ: બીજ

મુખ્ય રાસાયણિક તત્વ: એલ - ડોપા

છોડનો પ્રકાર: વેલા

છોડની ઊંચાઈ : ૮ થી ૧૦ મીટર

છોડનું ચક્ર : જુન થી જાન્યુઆરી
(૮ મહિના)

ભારતના કુદરતી રીતે જંગલોમાં

ચોમાસામાં જોવામાં આવતો વેલાવાળો છોડ ઝાડ તેમજ વાડ પર ચઢી જાય છે. કૌચાને સ્થાનિક ભાષામાં કુવેચ કહે છે. વાલના પાનની જેમ તેના ૩ પાન થાય છે. વેલા પર ભુરા રંગના ફુલ બેસે છે પછી તેમાંથી વાલોડ પાપડીની જેમ ગુચ્છેદારમાં ૫ થી ૧૫ સીંગો એક ઝુમખામાં આવે છે. દેશી જાતની સિંગો પર નાની રૂવાટી હોય છે. કૌચાના બીજમાં ઔષધ તત્વ તરીકે આલ્કેલોઈડ મ્યુકેન અને મ્યુનાડીન હોય છે. તેમા ઘટ્ટ તેલ, ટેનિન અને ડાઈ-હાઈડ્રોક્સી ફીનાઈલ એલીનીન (એલ-ડોપા) રહેલા હોય છે. એલ-ડોપા કંપાવાત અને ચેતાતંત્રને લગતા રોગો ઉપર કામ આવે છે.

જમીન અને આબોહવા : મોટા ભાગની બધા જ પ્રકારની સારા નિતાર ધરાવતી જમીન અનુકુળ છે. ગોરાડુ તથા મધ્યમ કાળી જમીનમાં તેનો વિકાસ સારો થાય છે. આ પાક માટે ગરમ અને ભેજવાળુ પાકવાના સમયે સુકુ ઠંડુ વાતાવરણ માફક આવે છે.

જમીનની તૈયારી: ઊનાળામાં એક-બે વખત ખેડ કરી જમીન તૈયાર કરવી. જમીનની ફળદ્રુપતા જળવાઈ રહે તે માટે હેક્ટર દીઠ ૧૦ ટન છાશીયુ ખાતર ભેળવવું.

વાવણીનો સમય : જુનમાં સારો વરસાદ થયા પછી તેના બીજની વાવણી કરવી. બીજને રોપતા પહેલા અને રાત્રે પાણીમાં પલાળી રાખી વાવવા. ૧.૫ મીટરના અંતરે વાવણી કરવાથી પીયત માટે નીકો અને વેલાની વૃદ્ધિ માટે ઊંચી જગ્યા મળે છે.

વાવણીનું અંતર: આ બીજને ૧x૧ મીટર અંતરે વાવણી કરવી.

બીજનો દર : એક હેક્ટરની વાવણી કરવા માટે ૮ થી ૯ કિ.ગ્રા. બિયારણની જરૂર પડે છે. બીજ દેખાવમાં વાલ જેવા હોય છે. ૧ કિ.ગ્રા. માં ૬૦૦ થી ૭૫૦ બીજ આવે છે.

સપોર્ટ: વેલાને ચડાવવા માટે મંડપ કરી શકાય તો ખુબ જ સારૂ જેથી ઉત્પાદન વધુ મળી શકે છે. ઝાડ પર તો ૧૫ થી ૨૦ ફૂટ લાંબા વેલા ચઢી જાય છે.

ખાતર : આમ તો કૌયાના પાકને ખાતર આપવું જરૂરી નથી છતા પણ છોડનો વિકાસ ન થયો હોય તો વાવણી પછી ૩૦ થી ૪૦ દિવસમાં ૬૦ કિ.ગ્રા. નાઈટ્રોજન પ્રતિ હેક્ટર આપવું.

પીયત : સામાન્ય રીતે સારો વરસાદ હોય તો પીયતની જરૂર પડતી નથી પરંતુ વરસાદ ખેંચાય તથા જરૂર જણાય તો સપ્ટેમ્બર ઓક્ટોબર માસ સુધી પીયત આપવું જરૂરી છે.

પાકસંરક્ષણ :

જીવાત:

મોલો : આ પાકમાં કુમળી ડુંખો ઉપર ઓક્ટોબર - નવેમ્બર માસ પછીથી મોલોનો ઉપદ્રવ જણાય છે. તેના નિયંત્રણ માટે ડાય મિથોએટ ૦.૩ % પ્રમાણે છંટકાવ કરવો.

રોગ : આ રોગની શરૂઆતમાં રોગ વાળા છોડને દૂર કરી તેનો નાશ કરવો.

કાંપણી : ડિસેમ્બર જાન્યુઆરી માસમાં સીંગો પાકી થઈ જાય છે. સીંગો લીલા કલરમાંથી કાળા રંગની થઈ જાય એટલે પાકી થઈ ગયેલી સમજવી. સીંગો તોડવામાં થોડું મોડું થઈ જાય તો ફાટી જાય છે. બધી સીંગો ઊતારી લઈ બીજ કાઢવું ખુબ જ સહેલું છે.

ઉત્પાદન : સામાન્ય રીતે કૌયાના બીજનું ઉત્પાદન હેક્ટર દીઠ ૭૦૦ થી ૮૦૦ કિ.ગ્રા. પ્રતિ હેક્ટર બીજનું ઉત્પાદન મળે છે. ઉપરાંત શક્ય હોય તો ખેતરની વાડે પણ વ્યવસ્થિત વાવેતર કરી સારૂ ઉત્પાદન મેળવી શકાય છે.

વધુ માહિતી માટે સંપર્ક :

સાઈન્ટીસ ઈચાર્જ,

ઝંડુ ફાઉન્ડેશન ફોર હેલ્થ કેર

ગામ : અંબાય, તા: પારડી, જી. વલસાડ - ૩૯૬ ૧૪૫

E-mail : zfhc.farm@gmail.com,

info@zandufoundation.com

website : www.zandufoundation.com

ફોન નંબર : ૦૨૬૦૨૩૧૮૨૧૭/૧૮

